

Sto žensk in besede z nečaki

Saša Iskrić Smrekar

Preden gremo in medias res, je treba zaokrožiti, narediti par navidez čudaških ovinkov in, seveda, postaviti kako vprašanj. Recimo: ste se kdaj vprašali, zakaj se prebivalci Ajdovščine reče – Ajdovka? To vprašanje ni kar tako v tri krasne; prebivalka Podvina je Podvinka in prebivalec Svečine je Svečinčan, Ljubljanka je Ljubljanka (in le redko Ljubljanka, pa še ta mora bit kar precej edinstvena, da bi si zaslužila to ime in od nekdanj po svetu slovela.) Čemu torej Ajdovka s svojim Ajdovcem – in ne Ajdovščanka?

Ker pri nas tvorimo imena prebivalcev nekega kraja iz imena kraja (in se nam to zdi tako brihtno, da je že samoumevno), se tole krajšanje osnove (*ajdov-ka* namesto *ajdovšč-an-ka* – ali *ajdovč-an-ka*) zdi nelogično, čudno, narečno. Zagotovo so na delu bizarne sile podeželja, črna luknja province, kjer neuki *kmjoti* ravnaajo s popolnim jezikom kot svinja z mehomo, da zardevajo lingvisti in si blagouhi meščani z gnusom zatiskamo ušesa. Ampak – k sreči ni tako.

Slovenščina je – kot vemo posvečeni – jezik nenavadnih in zanimivih pojavov, ki so drugim jezikom tuji in ki jo delajo tako čudovito, popolno in nebeško – saj slovenščina v resnici ni jezik, poln izjem, temveč poln pravil, ki jih drugi ne umejo in ne zmorejo niti definirati, kaj šele uporabiti. (To je vsem nam posvečenim že davno znano.)

Med te nenavadnosti spadajo tudi lepo poimenovane *nekonsolidirane imenske družine*. Tu naletimo na hec iz naslova, da imajo lahko besede nečak. Te nekonsolidirane družine – kar nas malo spominja na sodobne človeške družine – so skupine imen, ki si delijo osnovo, niso pa vse v eni liniji; navadno gre nekako tako, da imamo ime, pa potem iz njega tvorimo pridevnik, pa iz pridevnika spet ime, iz njega pa prislov in tako dalje – vsaka beseda je hčerka prejšnje in mati naslednje.

Najbolje je staviti kak primer. Takole: dol – dolina – dolinski – Dolinščica, in tako naprej. Tu je pridevnik *dolinski* hčerka (morda bolje – sin) *doline* in vnuk *dola*; dol pa je oče *doline* in pradedek *Dolinščice*. Vse gre lepo po vrsti, družina je *konsolidirana*; je osnovna celica jezika in temelj občevarja, tradicionalna, čista in prav nič razvratna.

Pri nekonsolidiranih družinah pa se reč lepo po slovensko zaplete in razveji. Spet stavimo primer take razsute, čudaške družine. Takole: Marko – Markov – Markovec – Markovina – Markovski – Markovščina – ...

Tukaj očitno *Mark-ov* izhaja naravnost iz Marko, *Markov-ec* pa dobimo iz Markov. Tudi *Markov-ski* izhaja iz Markov in *Markovšč-ina* nato iz Markovski. Tako je v tej družini Marko mogočni *pater familias*, ki ima sina Markov, le ta pa dva sina (Markova vnuka) – Markovski in Markovec. Od teh dveh je ploden še Markovski, saj ima hči Markovščino. Sorodstvo je razvejano: Markovski in Markovec sta brata, Markovcu pa je Markovščina – *nečakinja* (saj je hči njegovega brata).

Zdaj se lahko vrnemo k naši Ajdovki.

Ajdovščina je ime kraja, ki izhaja iz pridevnika *ajdovski*, ta pa iz imena *ajd*. Ko želimo tvoriti ime prebivalke kraja in pričakujemo konsolidirano imensko družino (ime – pridevnik – ime kraja – ime prebivalke kraja), pridemo v težave, saj *Ajdovščanka očitno ne živi v Ajdovščini oziroma sploh nikjer (to odsotnost življenja lahko izkusite sami tako, da greste v Ajdovščino in vprašate šankerje, kje je tu kaka luštna *Ajdovščanka* ...).

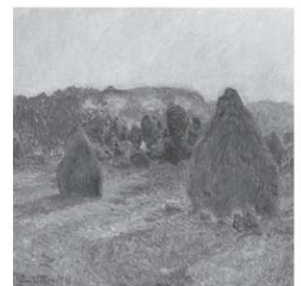
Skratka, imenska družina, v kateri je skupaj z *ajdom* še *Ajdovščina* in naša *Ajdovka*, je očitno nekonsolidirana. V biblijskem jeziku: *ajd* je rodil svojilni pridevnik *ajd-ov*, *ajdov* je rodil pridevnik *ajdov-ski* in ime *ajdov-ka*, *ajdovski* pa je rodil ime kraja *Ajdovšč-ino*.

Ajdovka je potemtakem vnukinja *ajda*, *Ajdovščina* pa pravnučkinja tega pogana orjaka. *Ajdovščina* je tako *nečakinja* *Ajdovke*. Lahko sklenemo: ime prebivalke kraja v nekonsolidirani imenski družini ne izhaja iz imena kraja, ampak iz njune skupne osnove.

No, po tem veselem in nadvse zanimivem uvodu pa je že skrajni čas, da se lotimo glavne reči – *stotih žensk* iz naslova - in takole skočimo v naš *medias res*.

Tole so **stogi**.

Stog je nekaj, česar se Slovenci malce sramujemo (čeprav so praktično idealni za valjanje). Gre za način shranjevanja in sušenja sena, ki je prav beden in neučinkovit v primerjavi z veličastnimi

toplarji in drugimi kozolci, ki so takorekoč temelj slovenstva. Ampak – morda je res beden, je pa preprost in učinkovit; ta stil senenja je razširjen v vseh slovanskih deželah in beseda stog je mati mnogih izrazov. Celov vojsko je šel (poznamo hrvaški izraz *stožer* za poveljstvo), na nebo je poletel (Gostosevcem Rusi pravijo *Stožary*, Makedonci *Stožeri* in celo ponekod na slovenskem najdemo zanje izraz *Stožerčiči*), ter dal ime nemu od teles in družini krivulj – stožec in stožnice.

Pri izgovoru besede stóg je treba biti pozoren na naglas. Na ó. Niti slučajno ni stôg (čeravno je stôžec).

No, nekoč davno (zdaj se spuščamo v mračnejše in manj jasne vode) so ljudje na poljih in travnikih severno od Ljubljane zgradili vas. Pa so se odločili, da ji vzdenejo kako res fino ime, saj vas brez imena res ni ničemur podobna. Z zavistjo so gledali na poprej zgrajene vasi, ki so dobila tako lepa imena – in mnoge od njih kar od naravnih pojavov, ki so bili tam že od nekdaj. Tako so pljuvali proti Ježici, ki je stala pod savsko ježo, in metali blatne kepe v okna hiš na Dobu, ki se je kitil z orjaškim hrastom. Krtini pa niso hoteli niti blizu, saj je znano, da je krt hudičev stvor, bitje iz teme.

Pa se je našel očanec, ki je s pogledom objel polja in travnike okoli vasi-brez-imena, in brez besed pokazal na številne stoge, ki so stali pod vročim soncem. Vaščani so takoj doumeli; osovraženo Ježico so vzeli za zgled in rekli: *Stožica* naj bo!

Da pa bi vseeno pokazali tistim iz Ježice, da so boljši od njih, je nekdo predlagal, da denejo ime v množino – poglejte, koliko nas je! – in obveljalo je: vas naj se imenuje **Stožice**.

Stožice.

Pa so vaščani takole mimogrede naredili cel kup. Ko so v no-motetski vročici hoteli poimenovati še ene par reči po vasi in okoli nje – nenazadnje tudi sebe – so odkrili, da so ravnokar ustvarili – nekonsolidirano imensko družino!

Vaščani, vrli prebivalci Stožic, s tem niso imeli nikakršnih težav – pa tudi nihče drug, saj so le redki zašli v to majhno vas. Dokler ...

Dokler se nekega dne ni zgodilo nekaj, kar je grozilo, da se bo sprevrlo v katastrofo.

Lingvistično.

Namreč, dosti let zatem je v velikem mestu južno od Stožic padla ideja, da bi prav blizu te vasi – na poljih, ki so spadali k njej – zgradili pravi pravcati *Coliseum* in še *Circus maximus* zapovrh. Beseda je dala besedo, ta projekt, oni načrt, začeli so padati denarci (no, ja, pustimo to) in ni minilo dolgo, ko je lučaj od Stožic stal ogromen športni kompleks. Stadion in dvorana.

Na stadionu so se pričele tekme, v dvorani so se potili športniki, umetniki in gledalci. Hitro se je izkazalo, da je tujcem, gostujočim športnikom, težko premagati domačo ekipo, sploh v dvorani v Stožicah.

Pa je nadobudni novinar po še enem takem masakru gostujočih skakačev napisal masten naslov: **Pekel v dvorani v Stožicah!** Uredniku je bilo sicer všeč, a je hotel še večje črke – in je malce skrajšal naslov, tako da je ... dal Stožice v pridevniško obliko. O, da bi tega ne storil, ali vsaj ne tako:

Pekel v stožiški dvorani!

Aj. Povzeli so to še drugi novinarji, tudi tisti, ki ne pišejo, ampak govorijo. In so se slišale grozote:

Pekel v stôžiški dvorani! Stôžiška dvorana ostaja nepremagljiva trdnjava! Stôžiški oreh pretrd za goste! Izgubljeni v stôžiškem viharju!

In tako dalje, vsakič kot s kolom po prefinjenih ušesih jezikoslovcev – in prebivalcev Stožic.

Kajti oni so vedeli, da so pred stoletji stogi rodili nekonsolidirano imensko družino! Da imamo stóge in iz njih Stóžice, pa Stóžence v njih in Stóžensko ulico, ki vanjo pelje!

Mežikali so vaščani v časopise in se čudili, kako jim lahko zdaj naenkrat vsi rečejo, da so nekakšni »Stôžičani« – kdo zaboga so ti, so se spraševali – in da je njihova ulica neka »Stôžiška ulica«, za katero niso še nikdar slišali. Kot da so jim ukradli vas in ulice in polja in stadion in dvorano in njih same zapovrh!

Vraga in pol, je zarobantil očanec, a zdaj bodo tudi Ježenski župniji rekli Ježiška, ka-li? Mrmrnanje je naraslo. *Se spomnite prijatelja od mojega prapradede, Rado mu je bilo ime, ki je na Dolenjskem kupil svet, njegov sin Radič pa je zgradil vas – Radičina se ji je reklo in potem Račna, a polje je bilo vseskozi Radensko, ne Račiško – po očetu, ne po vasi, madona! Pa še Prešeren je tam nekaj časa živel!* Očanec je jezno in žalostno izpljunil tobakov sok. *A smo od stogov al smo od vasi od stogov?* so se spraševali jezni in užaljeni Stóženci. *Saj smo bili najprej stogi in potem mi – in šele potem vas! A imamo nekonsolidirano jezikovno družino – kot Ajdovci, Gameljci, Markovci, Radovci in kar nas še je, ki pazimo, da je slovenščina tako bogata, zapletena, skrivnostna in lepa – ali smo kot zlomojezični Šentvidčani ali (bognedaj!) zamočvirjeni Ljubljancani?*

Naposled so se na njihovo stran postavili tudi posvečeni. Povedali so, da se zemljepisna imena dostikrat tvorijo iz svojilnih pridevnikov, izpeljanih iz lastnih ali občih imen. Tako je Markovščina vas zrasla na zemlji, ki je bila nekoč Markova in zatorej markovska (kdorkoli je že ta Marko bil in kdaj je živel).

Podobno je od ajda svet ajdov, kar na njem stoji je ajdovsko – in vas je potemtakem Ajdovščina. So pa prebivalci takih krajev preponosni, da bi se poimenovali kar naravnost po svojem kraju – tako stopijo korak nazaj, k *pater familiasu* svoje nekonsolidirane imenske družine, si lepo rečejo Markovci in Ajdovci in Radovci in udarijo po zobeh vsakega prišleka, ki tvori njih ime s -ščinčani ali -ičani.

Rado in njegov sin Rádič; njegova posest radičina (od Rádiča), vas na njej Radičina in potem skozi stoletja Račna – pa vendar Radensko polje.

Včasih nas pot odnese daleč nazaj, do starih Slovanov, ki so se imenovali Gamin in Žitъ – in ugotovimo, da od tam pridejo Gameljci (ne Gameljncani!) in patri iz Stične.

Posvečeni pa dodajajo nekako takole, melanholično: *unik (pravilnega, nekonsolidiranega) »stóženski« in pohod (nepravilnega, konsolidiranega) »stôžiški« je razumljiv, saj je pred kratkim prišlo do množične uporabe imena Stožice pri jezikovnih uporabnikih, ki prej za ta mestni predel sploh niso vedeli. Ko so izvedeli za Stožice, so iz imena naredili pridevnik na način, ki je danes edini mogoč, misleč takole: kakor je iz imena Vodice tvorjen pridevnik »vodiški« pa iz Brežic »brežiški«, tako naj bo tudi iz Stožice narejen »stožiški«.* Tako je življenje besed in jezik se tudi na ta način spreminja, če nam je to všeč ali ne.

»Pravilno« in »nepravilno« je seveda prehuda beseda za pojave, ki so posledica vitalnosti jezika. A nekonsolidirane jezikovne družine so redka in dragocena posebnost naše nebeške govo-

rice, so biseri, ki jih drugje – posvečeni omenjajo slovaščino, iz katere so vsi taki biseri že pobrani in vrženi svinjam – ni več. Pazimo nanje.

Posvečeni nadaljujejo: *Nam so starine všeč, zato bomo uporabljali »stoženski« (prebivalci so seveda Stoženci), mnogim pa se ne bo zdelo vredno truda, da bi se naučili nesistemskega pridevnika in se bodo zato oprijeli novega »stožiški«.*

K melanholiji dodajamo še malo vedrejših tonov. Morda vendar ni nujno, da bo pridevnik »stoženski« tonil v pozabo. Lahko bi se namreč zgedovali tudi po »šišenski«, ki se je brez težav obdržal.

Morda pa res. Naj k temu, da se bo ta jezikovni biser obdržal, malce pripomore tudi tale vse predolg in vse prezmeden zapis. Morda samo še eno opozorilo: stog je tule vzet kot nedvoumna etimološka podstat Stožicam. Pa v resnici to sploh ni nujno – še huje, kot kaže, se nekonsolidirane jezikovne družine pojavljajo pri zemljepisnih imenih, izhajajočih le iz osebnih imen (kot Rado – Radovica, Ljubo – Ljubečna, Žitič – Stična, Bogo – Bogojina) oziroma imen, ki označujejo osebo (kot ajd in njegova Ajdovščina) – ne pa iz kamnov, drevja in, kot zatrjevano, stogov. A nič ne de – ne glede na to, na kakšnih etimoloških temeljih so Stožice, so še vedno izjema, posebnost in še en vir blagoglasja našega jezika. Morda pa na začetku Stožic stoji Stojan, ali Stožimir, ali pa kar po lepem stogu poimenovan mož Stožič (no, morda pa ni bil poimenovan prav po stogu, ampak po debelem kolu sredi njega, ki ga podpira – in ki je morda spominjal na del njegove anatomije, roko na primer. Kdo bi vedel.)●

TEMA JESENSKE ŠTEVILKE REVIJE **RAZPOTJA**:

DELO

PREMISLEK O NOVIH OBLIKAH DELA, GOSPODARSTVA IN ZAPOSLOTITVE

ROK ZA ODDAJO PRISPEVKOV: 11. 9. 2014

VEČ O TEMI LAHKO PREBERETE NA www.razpotja.si